

державно-правової діяльності інші законодавчі акти (закони України „Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, „Про розвідувальні органи України”, „Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб”, „Про міліцію”, „Про Службу безпеки України”, „Про прокуратуру”, „Про державну податкову службу в Україні”, „Про прикордонні війська”, „Про забезпечення осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”, „Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів”, „Про державну таємницю” та інші), оперативно-розшукова діяльність нестала обов’язковою складовою юридичної освіти юридичних вузів України. Лише в деяких з них викладаються окремі аспекти оперативно-розшукової діяльності. Наприклад в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого кафедрою кримінального процесу викладається навчальна дисципліна „Кримінально-процесуальне доказування та оперативно-розшукова діяльність”. Окремі питання оперативно-розшукової діяльності викладаються також у курсі криміналістики та організації судових і правоохоронних органів.

Вважаємо, що висловлені пропозиції мають право на існування та, сподіваємось, будуть враховані при вирішенні відповідних питань юридичної науки.

ЮРИДИЧНА НАУКА І ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИСЛЕННЯ

Матвійчук А.В.
к. філ. н., завідувач
кафедри філософії і права
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем'янчука

Одним з головних призначень юридичної науки, як відомо, є функція своєрідного наукового орієнтуру для практики державно-правового будівництва на основі пізнання та

усвідомлення відповідних суспільних процесів і явищ. При чому з ускладненням політичних, соціальних та техногенних процесів в сучасному світі кратно зростає і роль юридичної науки. На цьому зокрема наголошує відомий правознавець, академік НАН України Юрій Шемшученко у своїй роботі “Юридична наука на межі століть”. Науковець вказує на те, що в новому столітті ми спостерігаємо підвищення ролі права в регулюванні відповідних суспільних відносин.

Зокрема академіком Шемшученко великого значення надається теоретичному обґрунтуванню шляхів побудови громадянського суспільства в Україні та забезпечення конституційних прав і свобод громадян. Акцент тут має бути зроблений на гарантіях відповідних прав і свобод, виробленні механізмів їх надійного забезпечення як державою, так і суспільством. До того ж за умов, коли в Україні інститути громадянського суспільства ще не набули належного розвитку, саме юридична наука могла б стати справжнім каталізатором розвитку ініціативи громадян, залучення їх до активної суспільної позиції.

Зрештою, сьогодні на всіх рівнях багато говориться про надзвичайну актуальність формування правової свідомості українського суспільства. При цьому можна чимало почути (і з цим важко не погодитися) про ті проблеми, які постають перед суспільством з низьким рівнем правосвідомості. Втім далі заламування рук, на жаль, справа не іде. Фактично наразі не запропоновано дієвих схем того, як в наших умовах значно активізувати механізми формування правової свідомості. На наш погляд вирішення даної проблеми не можливе без ретельного аналізу загальних механізмів, що призводять до трансформації людського мислення.

Насамперед зауважимо, що будь-яке знання має практичну генезу. Воно являє собою інтеріоризацію практичних дій, адже передумову пізнавального, мислительного процесу, який розвивається з практики, становить трансляція у внутрішній план операцій з дійсним предметом, його, так би мовити, розпредмечування. Це дозволяє вибудувати такий

ланцюг: юридична практика – інтеріоризація практичного юридичного досвіду – юридичне (правниче) знання – система настанов та принципів сприйняття світу і поведінки в ньому – практика (на основі опредмечування знання) – об’єктивна реальність (соціальні відносини).

Тобто юридична практика як передумова пізнавального та мислительного процесу породжує правниче знання, що має певні особливості, які можуть реалізуватись під час нової практичної активності щодо об’єктивної реальності (соціальні відносини), яка відбувається вже на основі цього абстрактного (в певному сенсі) знання. З цього приводу В.Льїн писав: “Практика, коли вона базується на абстрактній дії, являє собою діяльність з реальним предметом і по суті ґрунтується на опредмечуванні знання на, так би мовити, подальшій його трансляції на дійсність, яка здійснюється вже за законами не суб’єктивно-ментальної або фізіологічної, а об’єктивної реальності” [1]. Отже, в практичній діяльності відбувається деяке опредмечування певного знання у об’єктивній дійсності. Причому, одним із результатів такого опредмечування є вибудова певної картини світу, що вбирає в себе особливості даного виду знання (в нашому випадку права). Таким чином, юридична практика, як на науково-теоретичному, так і на повсякденному рівні, спираючись на систему правничого знання, здатна впливати на процеси мислення і зрештою на людську свідомість, що завжди детермінується певними історично-культурними умовами.

Зауважимо також, що для юридичної науки, напевно як для жодної іншої є характерним перехід певних її компонентів з розряду нормативних орієнтирів пізнавальної діяльності у статус внутрішніх характеристик та детермінації людських практичних дій. Водночас, в процесі подібного переходу, як відомо, відбувається не лише трансформація ідейних та моральних орієнтирів світобачення людини, а й організація людського дійового ставлення до світу, позиції людини в структурі соціального буття. В.Звіглянич вказує на те, що цей процес можна розглядати як перетворення знань на світоглядні

установки людських вчинків, з одного боку, та як виявлення соціально-інституціоналізованих форм людської діяльності, що відкривають максимальний простір для всебічної активізації творчих потенцій особистості й визначають гуманістичні орієнтири процесу раціоналізації людської життєдіяльності, з іншого [2].

Тут доречним буде згадати той загальноновизнаний факт, що будь-яка наука – чи то про неживу або живу природу, людину, людське суспільство – надаючи знання про відповідний фрагмент об’єктивної реальності, так або інакше сприяє формуванню певного наукового світогляду, активно вносить в нього нові елементи, ті або інші нюанси. При цьому, світогляд ми сприймаємо як певну систему узагальнених поглядів та уявлень про навколишній світ та місце в ньому людини, які формуються в людській свідомості в процесі духовно-практичного опанування природою, а в коло світоглядних проблем ми включасмо, перш за все, основні уявлення про оточуючий нас світ, сформовані під впливом теоретичних знань та набутого практичного досвіду [3]. На підставі цього положення та з урахуванням того змісту, який має юридична наука, можна впевнено твердити про надзвичайно великий потенціал даної галузі пізнання щодо впливу на формування світогляду сучасної людини.

Таким чином, завдання полягає в тому, як найбільш ефективно долучити широкі верстви населення до юридичної практики і зрештою до набутків правничої науки. Адже у даному випадку вочевидь не варто покладатися на формулу “якщо ви не цікавитися правом, воно зацікавиться вами”. Напевно, тут варто піти шляхом своєрідного правового лікнепу. Тобто всезагальне, з підключенням усього освітнього та медійного ресурсу держави, вивчення правничих дисциплін. При цьому завдання має полягати не лише у механічному поширенні правових знань. Річ у тім, що в сучасних умовах зростання ролі індивідного начала в усіх сферах суспільного життя першочергового значення набуває виховання здатності до самовиховання, самоудосконалення, прагнення до самореалізації.

Тому, той самий правовий лікнеп, ще й має вирішувати завдання стимуляції процесів власного, особистісного осмислення тих чи інших проблем людського існування та соціальних відносин в правовому контексті. Зрештою виконання цих завдань має призвести до формування у широкого загалу дійсно правової свідомості, а наша держава зробить ще один значний крок до формування правового, громадянського суспільства.

З іншого боку, ефективний вплив юридичної науки на формування правосвідомості окремих громадян, а на загал правової держави та громадянського суспільства потребує надійних механізмів як трансляції здобутків правників-науковців, так і механізмів рецепції, тобто механізмів фіксації запитів суспільства, якщо хоче окремих його представників, в плані юридичної проблематики. Наявність та функціонування подібних механізмів, вочевидь можна вважати необхідними атрибутами демократичної і правової держави.

В цьому контексті особливого значення набуває проблема налагодження ефективних та продуктивних зв'язків юридичної науки та мас-медіа. Адже на сьогодні загально визнаною є роль ЗМІ в формуванні духовних структур свідомості людини, у тому числі такого феномену як правосвідомість. Втім слід зауважити, що коли ми говоримо, про співпрацю юридичної науки та мас-медіа, то передусім маємо на увазі не збільшення кількості фахових юридичних видань, хоча для України це теж актуально, а співпрацю іншого роду. Її результатом має стати активне продукування такого інформаційного продукту, що був би доступним (в тому числі в плані інтерактивності) для широкого загалу, починаючи від правників-практиків і закінчуючи пересічними громадянами, для яких конкретні проблеми юридичної науки постають передусім в практичній площині.

До того ж тем для такого, умовно кажучи, "правничого" інформаційного продукту більш ніж достатньо. Адже на сьогодні навіть для непрофесіоналів є очевидною певна безсистемність, внутрішня суперечливість, колізійність і подекуди декларативність українського законодавства. То й же академік

Шемшученко зауважує, що перерахована низка проблем фактично зумовлюють недостатню ефективність українського законодавства. А це в свою чергу спричинює формування у наших громадян або правової апатії, або правового нігілізму.

Таким чином можна стверджувати, що нині взаємодія, активна співпраця юридичної науки (що має вагомий світоглядний потенціал) з освітянським комплексом та мас-медіа є не просто певною даниною демократичній моді, а соціально, політично та економічно зумовленою вимогою часу. Звісно, якщо наше суспільство і передусім його інтелектуальна еліта дійсно прагне надати реальних обрисів гаслам про розбудову правової держави в Україні.

Література:

1. Ильин, В.В. Критерии научности знания. – М.: Высш. шк., 1989. – С. 91.
2. Звіглянич В.О. Знання та особистість. // Філософська та соціологічна думка. – К.: Наукова думка, 1990, № 1. – С. 47.
3. Мировоззрение и естественно-научное познание. /Н.Т. Абрамова, М.А.Голубец, Н.П.Депенчук и др./ – К.: "Наукова думка", 1983. – С. 243-246.

ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Ю.С.Вовк

к.ю.н., заступник ректора з правових питань
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука

З розбудовою незалежної української держави становлення громадянського суспільства все більш зростає потреба в кваліфікованих юристах. Значну роль в підготовці спеціалістів відіграють вищі навчальні заклади.

На сьогодні як в середовищі юристів-практиків, так і науковців немає вагомих контраргументів з приводу ствердження того, що суспільний розвиток вітчизняної